

Ümbrikupalkade küsimustiku kokkuvõte

Kokkuvõtte põhifookus on 2023. aasta kevadel korraldatud küsimustikul, võrdlusandmetena ja trendide vaatlemiseks on kasutatud alates 2017. aasta kevadest korraldatud küsitluste andmeid, võimalusel on võrdlusesse lisatud ka 2016. aasta küsitluse tulemused, kui vastava aasta kohta konkreetse küsimuse kohta vastus kasutada oli¹.

SISUKORD

Kokkuvõte.....	1
Küsimustikule vastajate profiil	2
Kui suureks hindate ümbrikupalga osakaalu enda sektori ettevõtete poolt tehtud palga väljamaksetest kokku?	4
Millised on teie hinnangul ümbrikupalga osas kolm kõige probleemsemat sektorit?	5
Kui suureks hindate oma sektoris töötajate osakaalu, kes saavad töötasu täiesti "mustalt"?.....	6
Kui palju on teie sektoris töötajaid, kellele osa makstakse ausalt ja osa "mustalt"?.....	7
Milliseid meetmeid tuleks kasutusele võtta, et vähendada ümbrikupalkade maksmist?	8
Millised konkreetsed meetmed aitaksid vähendada ümbrikupalga maksmist?	9
Kas teie hinnangul on ümbrikupalkadega võitlemisel kasu sellest, et maksu- ja tolliamet avalikustab kord kvartalis maksukohustuslase poolt riigile tasutud maksude summa, sh eraldi tööjõumaksude summa, deklareeritud käibesumma ja töötajate arvu?	10
Kas teie hinnangul aitab maksukäitumise hinnangute e-teenus ümbrikupalkade maksmist vähendada?	11
Kas teie ettevõtte on valmis loobuma koostööpartnerist, kes maksab oma töötajatele ümbrikupalka?	12
Kuidas hindate saabunud sõjapõgenike mõju ümbrikupalkadele?	13

Kokkuvõte

- Ümbrikupalga osakaal hinnatuna läbi enda sektori ettevõtete poolt tehtud palga väljamaksete on võrreldes 2021. aastaga veidi paranenud, millest annab märku asjaolu, et suurema hulga vastajate hinnangul jääb ümbrikupalga osakaal palgafondist kuni 5% juurde. Sektoritest hinnatakse endiselt probleemsemaks ehitust, majutust ja toitlustust ning kunsti, meelelahutust ja vaba aega, ent ehituse probleemsus on vastajate hinnangul veidi kahanenud;
- Enda sektoris täiesti „mustalt“ töötasu saavate töötajate osakaal on jäänud eelmise küsitlusega võrreldes üsna muutumatuks, samal ajal on ettevõtjate arvates veidi paranenud olukord osaliselt „mustalt“ töötasu saavate töötajate osas;

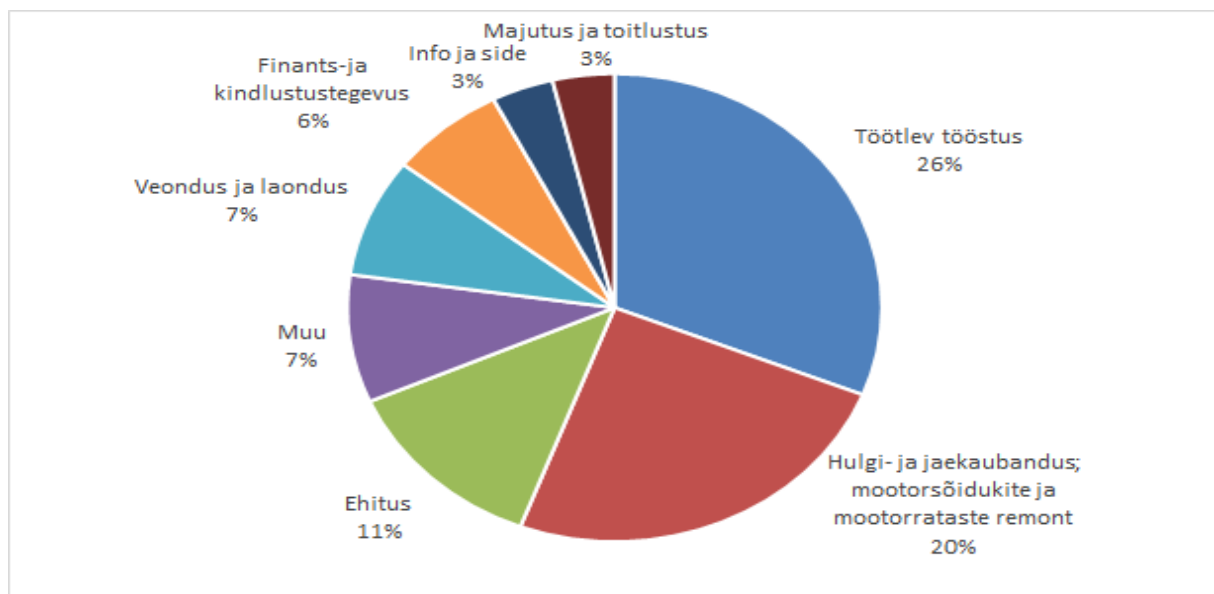
¹ Kuivõrd aastatel 2017 ja 2018 on korraldatud kaks küsitlust, siis dünaamika esitlemisel on vastavate aastate puhul kasutatud kevadel tehtud küsitluste tulemusi.

- Ümbrikupalgaga võitlemisel peetakse tõhusaimaks meetmeks teavitustööd ja rohkem kontrollitegevust, täiendavate andmete avalikustamine ja karmimad sanktsioonid on sel korral madalamalt hinnatud. Konkreetsete meetmete hulgast on toodud esile riigihangetel pakkuja palgataseme kontrollimise nõuet kõikides sektorites ja töötajate elektroonset registreerimist ehitusobjektidel;
- MTA poolt avaldatavate kvartaalsete andmete kasutegurit ümbrikupalkade vastases võitluses usub 68% vastanutest, samal ajal hinnangute e-teenuse mõju osas ollakse märksa tagasihoidlikumad;
- Sõjapõgenike saabumise mõju osas ümbrikupalkadele ei osata pigem seisukohta kujundada, alla kolmandiku vastajatest usub, et sõjapõgenike saabumine on kasvatanud ümbrikupalka maksvate ettevõtete arvu.

Küsimustikule vastajate profiil

Kokkuvõtte aluseks olevale küsimustikule vastas 194 ettevõtet, ükski vastaja küsimustiku täitmist pooleli ei jättnud. Küsimustikule vastajate arv on eelviimase küsitlusega võrreldes vähenenud 22%, pikemat ajatelge vaadates on vastajate arv siiski üsna tavapärasel tasemel.

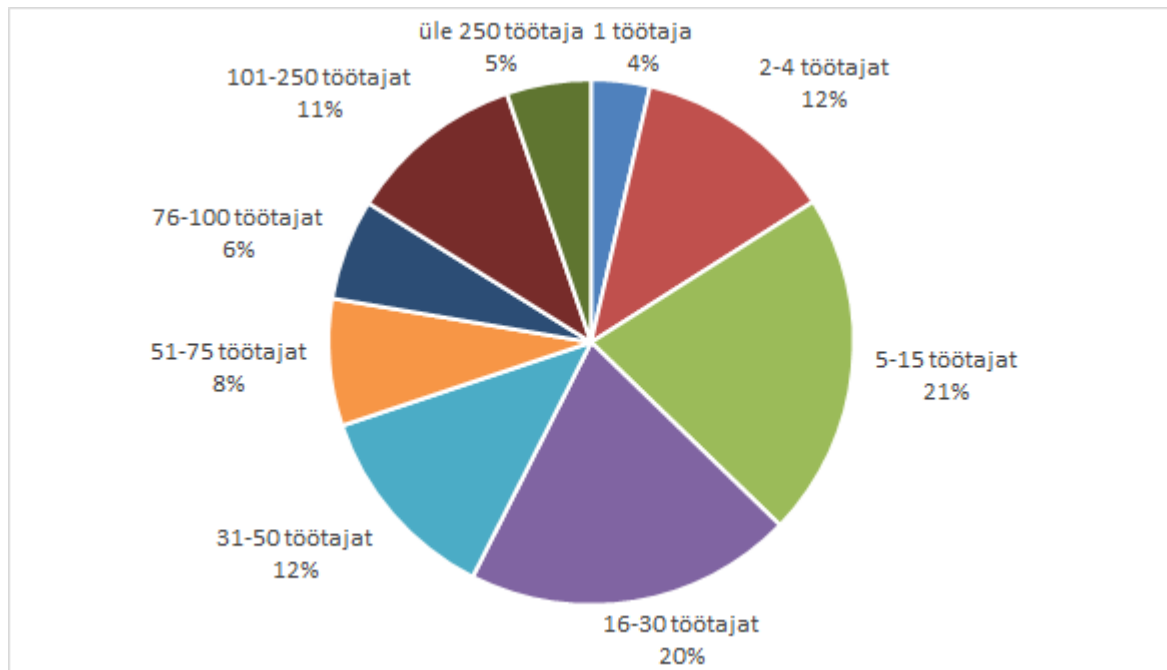
Vastajate valdkondliku jaotuse vaates on kõige arvukamalt esindatud töötlev tööstus, hulgi- ja jaekaubandus; mootorsõidukite ja mootorrataste remont ning ehitus. Kõigi teiste valdkondade ettevõtete osakaal kõikidest vastajatest jääb alla 10% (joonis 1).

Joonis 1. Küsimustikule vastanud ettevõtete valdkondlik jaotus

Valdkondlik struktuur ei ole eelmise küsimustikuga võrreldes märkimisväärselt muutunud, suurimatest tegevusaladest on suurenenud töötleva tööstuse osakaal (5 protsendipunkti), ligikaudu samas mahus on vähenenud hulgi- ja jaekaubanduse osakaal (6 protsendipunkti).

Küsimustikule vastanud ettevõtte suuruse määramisel kasutati näitajana viimase 12 kuu keskmist töötajate arvu, suurima esindatusega vahemikeks kujunesid „5-15 töötajat“ ja „16-30 töötajat“, vastavalt 21% ja 20% vastanutest (joonis 2).

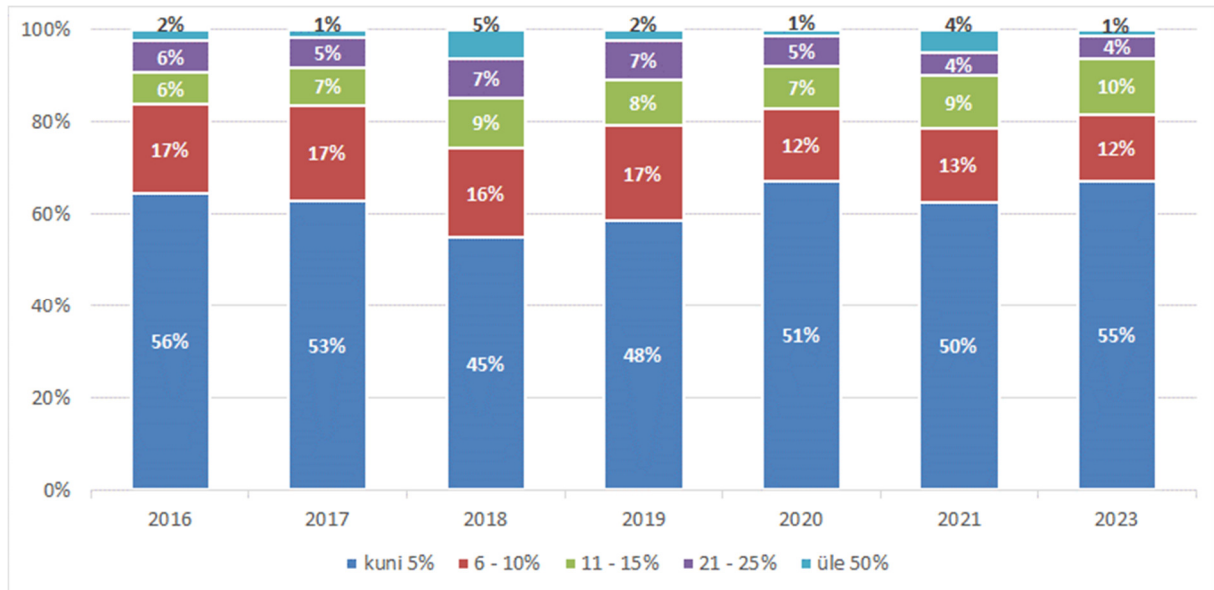
Joonis 2. Küsimustikule vastanud ettevõtete suurus viimase 12 kuu keskmise töötajate arvu põhjal

Ettevõtete suuruse osas on eelmise küsimustikuga võrreldes toimunud mõningad muutused, vähenenud on väiksema töötajate arvuga vahemike osatähtsus ja samal ajal on veidi kasvanud suurema töötajate arvuga vahemike osatähtsus (alates 76 töötajaga vahemike osakaal on kasvanud 8 protsendipunkti, kuni 4 töötajaga ettevõtete osakaal on samal ajal vähenenud 7 protsendipunkti).

Piirkondlik jaotus põhineb ettevõtete peamisel tegevuskohal, ootuspäraselt ülekaalukalt on suurima esindatusega Harju maakond (62% vastanutest), järgnevad Tartu maakond (7%), Pärnu maakond (7%), Ida-Viru maakond (4%) ja võrdselt 3% ulatuses on oma peamise tegevuskohana märgitud Hiiu, Järva ja Saare maakond ning asukoht väljaspool Eestit.

Kui suureks hindate ümbrikupalga osakaalu enda sektori ettevõtete poolt tehtud palga väljamaksetest kokku?

Küsitluse tulemusena saab järeldada, et ettevõtjate hinnangul on ümbrikupalga osakaal enda sektori ettevõtete poolt tehtud palga väljamaksetest mõnevõrra vähenenud, millest annab tunnistust väiksema osakaaluga vahemike osatähtsuse mõningane kasv, samal ajal on vähenenud nende vastajate hulk, kelle hinnangul moodustab ümbrikupalk väljamaksetest üle 50% (joonis 3).

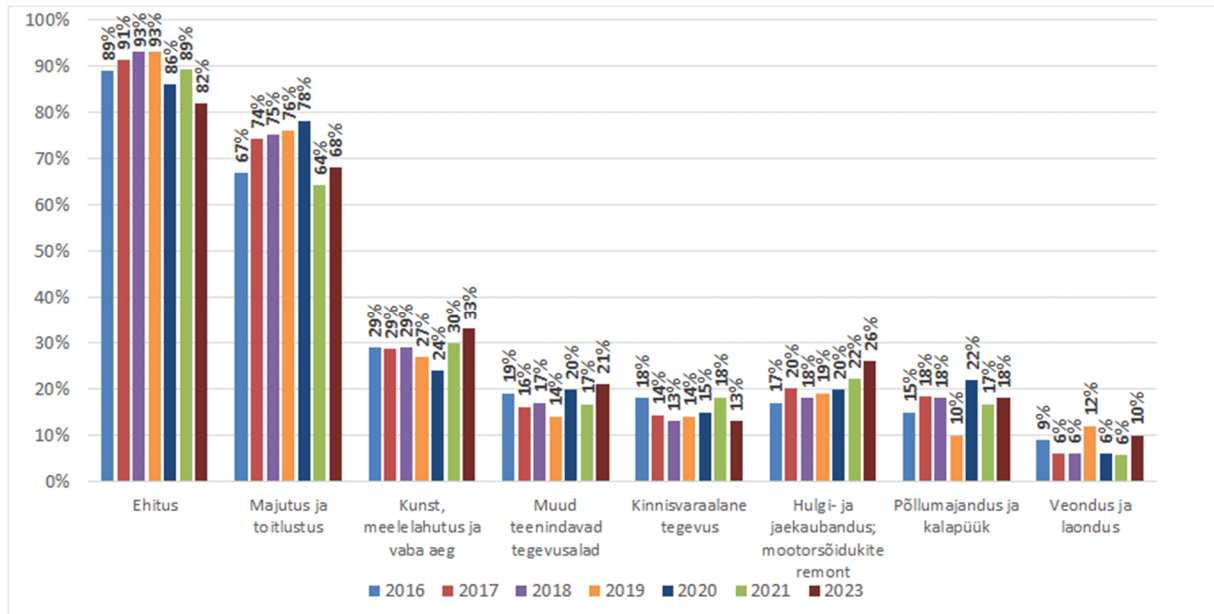

Joonis 3. Hinnanguline ümbrikupalga osakaal enda sektori ettevõtete poolt tehtud palga väljamaksetest

- Iga vahemikku eraldiseisvalt vaadates on muutused pigem väheolulised, kuid vahemikke grupeerides ilmneb teatav trend ümbrikupalga osatähtsuse vähenemise kohta – kui eelmise uuringu põhjal arvas 50% vastanutest, et ümbrikupalga osakaal moodustab kuni 5% väljamaksetest, siis värskema küsitluse tulemusena on taoliselt vastanute osakaal 55%.
- Võrreldes 2021. aasta uuringuga on enim vähenenud nende vastanute osakaal, kelle hinnangul moodustab ümbrikupalk üle 50% kõikidest väljamaksetest, vastavalt 4% ja 1%.

Millised on teie hinnangul ümbrikupalga osas kolm kõige probleemsemat sektorit?

Traditsiooniliselt on ümbrikupalga kontekstis kõige probleemsemaks sektoriks hinnatud ehitust, järgnevad majutus ja toitlustus ning kunst, meelelahutus ja vaba aeg (joonis 4).

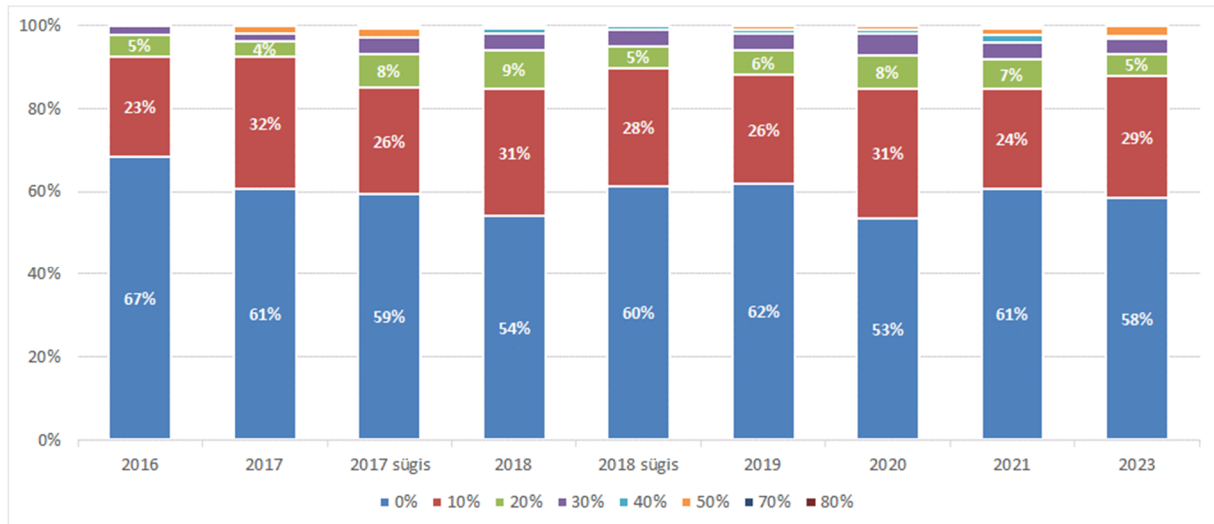

Joonis 4. Vastanute hinnangul kolm probleemsemat sektorit ümbrikupalga maksmise kontekstis

- Kõige probleemsem sektor on vastanute hinnangul jätkuvalt ehitus, kuid võrreldes eelmise küsitlusega on ehituse osakaal enim vähenenud (vastavalt 89% ja 82%).
- Lisaks ehitusele on paranemist märgata ka kinnisvaraalse tegevuse osas, vähenemine on olnud 5 protsendipunkti, jäädes 13% tasemele.
- Probleemi süvenemist nähakse eelkõige nelja sektori osas, kus kõigis on kasv olnud 4 protsendipunkti: majutus ja toitlustus, muud teenindavad tegevusalad, hulgi- ja jaekaubandus ning veondus ja laondus.

Kui suureks hindate oma sektoris töötajate osakaalu, kes saavad töötasu täiesti "mustalt"?

Vähesel määral on suurenenud vastanute osakaal, kelle hinnangul moodustab nende sektoris täiesti „mustalt“ töötasu saavate töötajate osakaal kuni 10% (joonis 5).

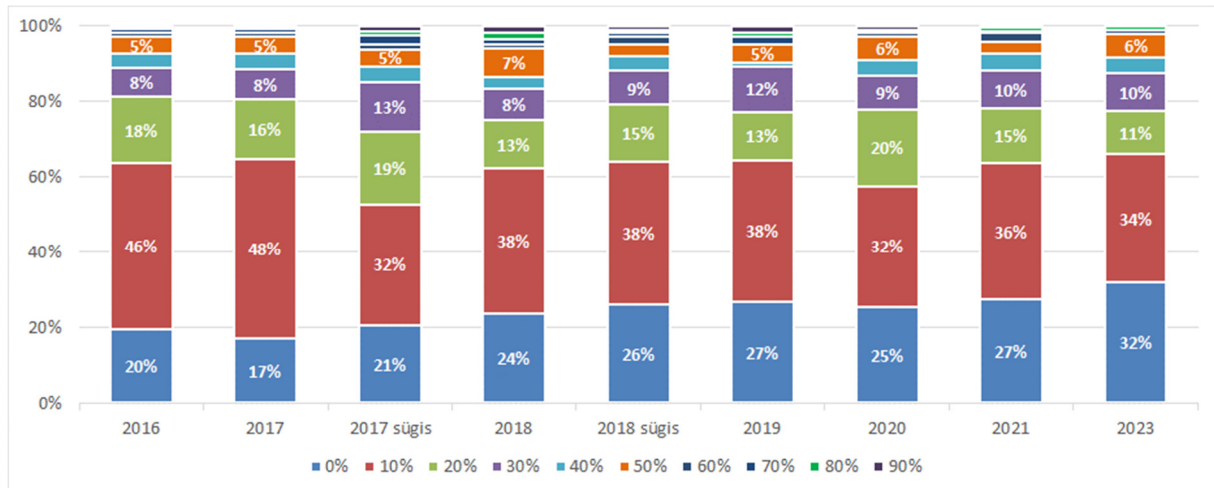

Joonis 5. Hinnanguline täiesti „mustalt“ töötasu saavate töötajate osakaal enda sektoris

- Kui 2021. küsitluse tulemusena hindas 24% vastanutest enda sektoris täiesti „mustalt“ töötasu saavate töötajate osakaaluks kuni 10%, siis värskeima uuringu põhjal on selliselt vastanute osakaal 29%. Samal ajal on veidi vähenenud nende vastajate osakaal, kelle hinnangul nende sektoris täiesti „mustalt“ töötasu saavaid töötajaid ei esine või jääb vastav näitaja kuni 20% piiridesse.
- Kui vaadata kahte väiksemat vahemikku koos, siis 87% vastanutest leiab, et täiesti „mustalt“ töötasu saavate töötajate osakaal on nende sektoris $\leq 10\%$, kaks aastat varem oli sama näitaja 85%, seega ei ole ka siin märkimisväärseid arenguid toimunud ja aastate lõikes antud vastused jäävad sarnastesse suurusjärgudesse.

Kui palju on teie sektoris töötajaid, kellele osa makstakse ausalt ja osa "mustalt"?

Vastusest nähtub, et ettevõtjate hinnangul on probleem veidi vähenenud ja osaliselt „mustalt“ töötasu saavate isikute maht nende sektoris on vähenenud (joonis 6).

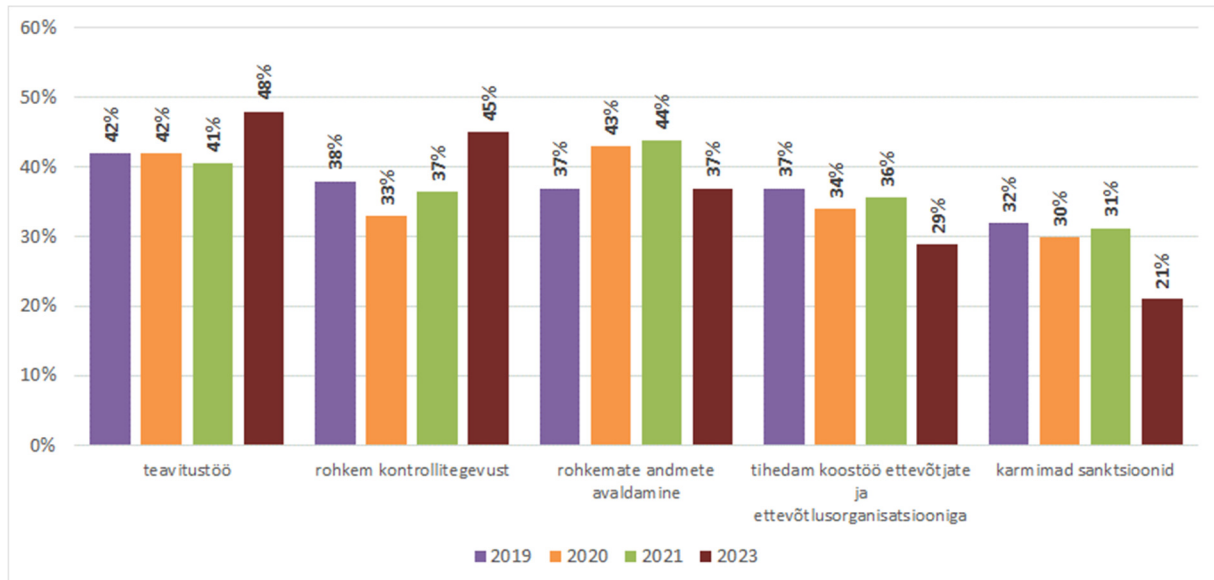

Joonis 6. Hinnanguline osaliselt „mustalt“ töötasu saavate töötajate osakaal enda sektoris

- Enim on kasvanud vastanute osakaal, kelle hinnangul nende sektoris ei esine osaliselt „musta“ töötasu saavaid töötajaid – kui 2021. aastal oli vastav näitaja 27%, siis tänavu tehtud uuringu kohaselt 32%.
- Kui vaadata veelgi pikemat ajatelge, siis võrreldes 2016. aastaga on 12 protsendipunkti suurenenud vastajate osakaal, kelle arvates nende tegevusvaldkonnas osaliselt „mustalt“ töötasu maksmist ei esine.
- Samaaegselt on pikemas vaates enim vähenenud nende vastajate osakaal, kelle hinnangul on nende sektoris osaliselt „mustalt“ töötasu saavaid isikuid vastavalt kuni 10% (langus 12 protsendipunkti) või kuni 20% (langus 7 protsendipunkti).

Milliseid meetmeid tuleks kasutusele võtta, et vähendada ümbrikupalkade maksmist?

Ümbrikupalga vähendamise meetmete osas on vastajatel suurenenud ootus teavitustöö ja kontrollitegevuse tõhustamiseks (joonis 7).

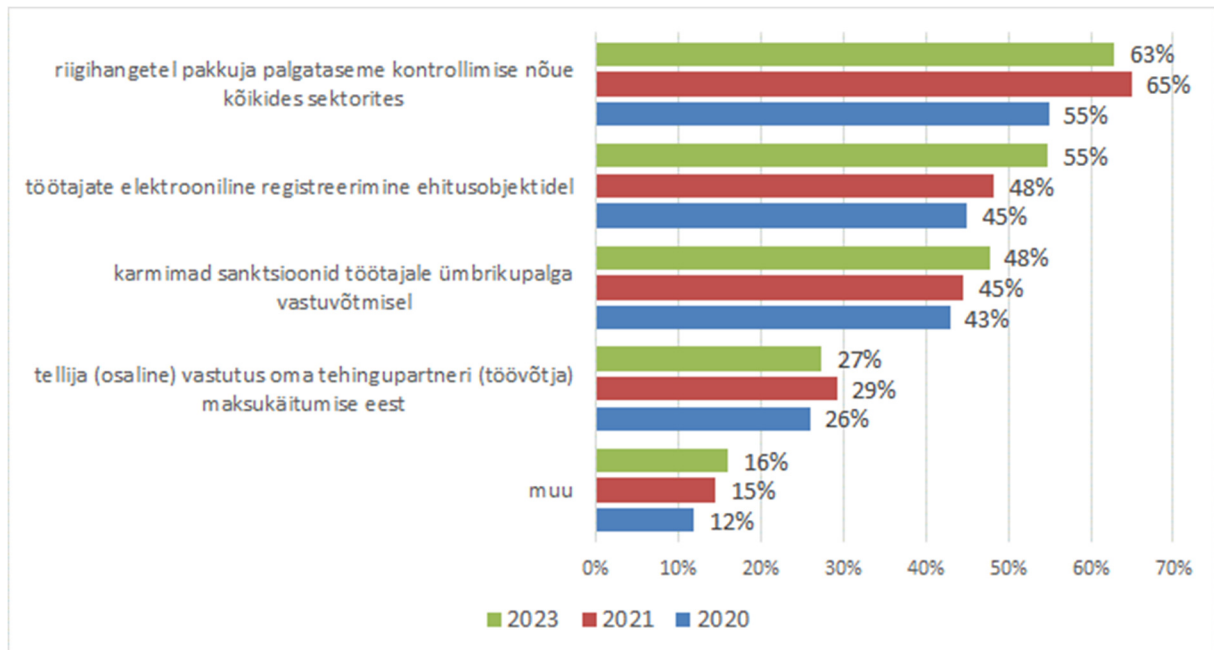

Joonis 7. Tõhusaimad meetmed ümbrikupalkade maksmise vähendamiseks

- Kui eelmise küsitluse tulemusena oli ümbrikupalade maksmise vähendamiseks eelistatuimaks meetmeks täiendavate andmete avaldamine, siis viimaste tulemuste pinnalt oodatakse enam teavitustööd (48% vastanutest) ning rohkem kontrollitegevust (45% vastanutest).
- Samal ajal on märgata vähenenud ootust karmimate sanktsioonide järele (langus 10 protsendipunkti) ja võrdselt 7 protsendipunkti on langenud poolehoid meetmetele täiendavate andmete avaldamine ning tihedam koostöö ettevõtjate ja ettevõtlusorganisatsiooniga.
- Ligikaudu 11% vastajatest arvab, et ümbrikupalkade vähendamisele võiks kaasa aidata seadusemuudatused, kus omakorda väljendati sagedamini ootust maksude alandamiseks.

Millised konkreetsed meetmed aitaksid vähendada ümbrikupalga maksmist?

Tõhusaimaks meetmeks ümbrikupalga maksmise vähendamiseks pidasid vastajad jätkuvalt riigihangetel pakkuja palgataseme kontrollimise nõude rakendamist kõikides sektorites (joonis 8).

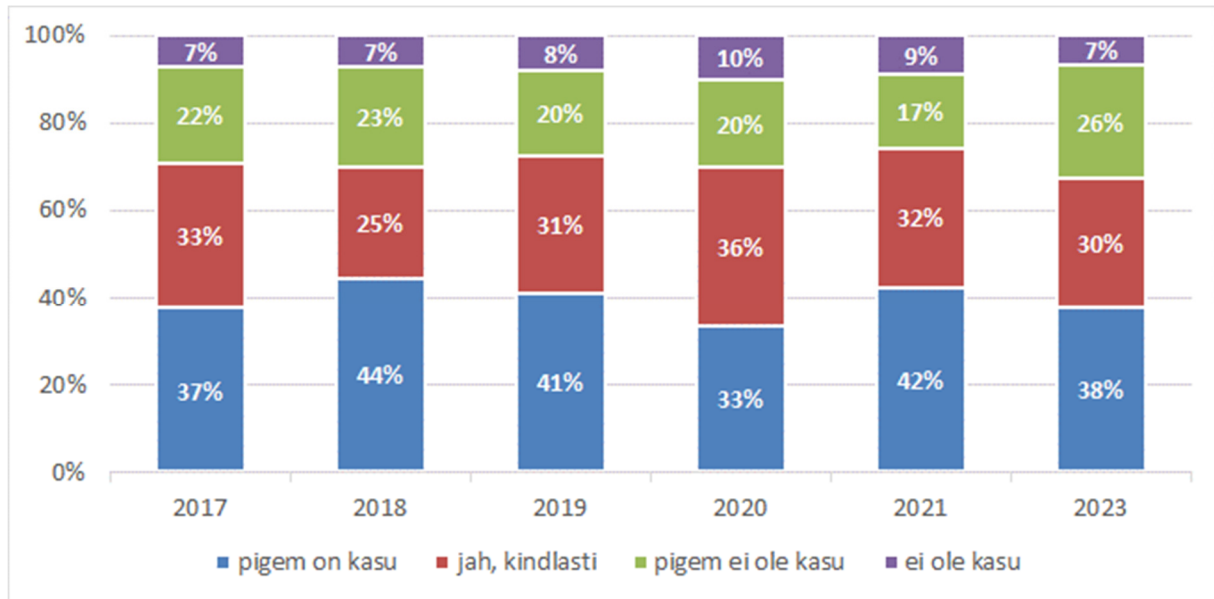

Joonis 8. Võimalikud uued meetmed ümbrikupalga maksmise vähendamiseks

- Riigihangetel pakkuja palgataseme kontrollimise nõuet kõikides sektoris hindab tõhusa meetmena 63% vastanutest, töötaja elektroonilist registreerimist ehitusobjektidel 55% vastanutest (viimase osas on toimunud eelmise küsitlusega võrreldes suurim kasv, 2021. aastal pidas nimetatud meetdet tõhusaks 48%).
- Muude võimalike meetmetena on taas nimetatud maksude alandamist, aga ka ümbrikupalga maksmise tuvastamise korral oodatakse karmimaid sanktsioone. Mitmel pool on samuti viidatud riigihangete puhul rakendatavat odavaima hanke nõuet, mis võib tekitada täiendavat survet maksupettuste läbiviimiseks.

Kas teie hinnangul on ümbrikupalkadega võitlemisel kasu sellest, et maksu- ja tolliamet avalikustab kord kvartalis maksukohustuslase poolt riigile tasutud maksude summa, sh eraldi tööjõumaksude summa, deklareeritud käibesumma ja töötajate arvu?

Võrreldes eelmise küsitlusega on enim kasvanud nende vastajate osakaal, kelle hinnangul MTA poolt avaldatavad andmed pigem ei aita kaasa ja samal ajal vähenenud nende osakaal, kelle hinnangul avaldatavad andmed pigem aitavad kaasa ümbrikupalkade vastases võitluses (joonis 9).

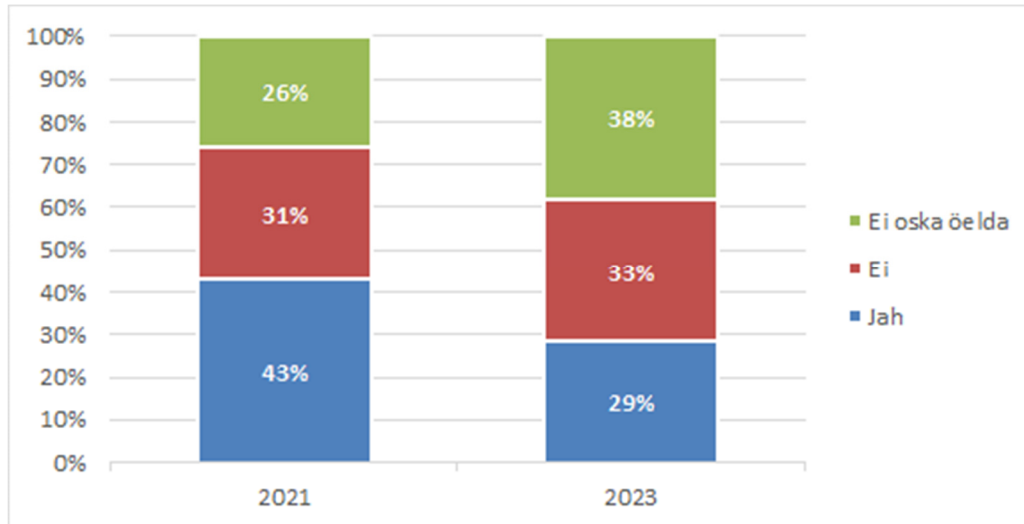

Joonis 9. Maksu- ja tolliameti poolt avaldatud andmete kasutegur ümbrikupalkade vastases võitluses

- Kokkuvõtvalt usub 68% vastanutest, et MTA poolt andmete avaldamine on kindlasti või pigem kasulik meede ümbrikupalkade vastu võitlemises, 2021. aasta küsitluse tulemusena oli sama näitaja 74%.
- Suurim muudatus on toimunud nende vastajate hulgas, kes pigem ei usu, et MTA poolt avaldatavate andmete tõhususse ümbrikupalga vastases võitluses – kui 2021. aastal uskus 17% vastajatest, et andmete avaldamisest pigem ei ole kasu, siis käesoleval aastal oli selliseid vastajaid 26%.

Kas teie hinnangul aitab maksukäitumise hinnangute e-teenus ümbrikupalkade maksmist vähendada?

Märkimisväärselt on vähenenud nende vastajate osakaal, kelle arvates maksukäitumise hinnangute e-teenus võiks aidata vähendada ümbrikupalkade maksmist (joonis 10).

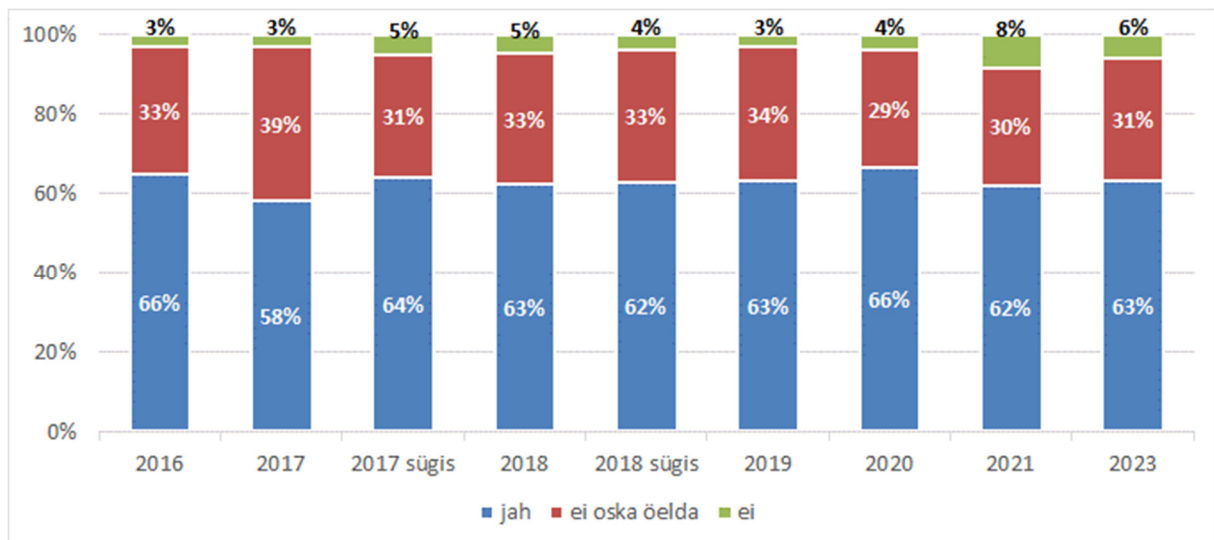

Joonis 10. Maksukäitumise hinnangute e-teenus kui võimalik meede ümbrikupalkade maksmise vähendamiseks

- Maksukäitumise hinnangute e-teenuse puhul usub 29% vastanutest, et e-teenus aitab ümbrikupalkade maksmist vähendada, eelmisel korral uskus hinnangute e-teenuse kasutegurisse 43% vastanutest.
- Enim on kasvanud vastajate osakaal, kes ei oska antud küsimuses seisukohta kujundada – kui 2021. aastal oli selliseid vastajaid 26%, siis käesoleval aastal juba 38%.
- Mitmed vastajad viitasid, et pole kõnealusel teenusest kuulnud või seda kasutanud. Samuti on välja toodud, et sellist infot oleks vaja näha tehingupartneri kohta, aga kahjuks puudub võimalus näha maksukäitumise hinnangut oma allhankija või tehingupartneri osas.
- Lisaks on võimaliku murekohana markeeritud, et palgatase on piirkonniti ja valdkonniti väga erinev ning maksukäitumise hinnang ei arvesta erisustega.

Kas teie ettevõtte on valmis loobuma koostööpartnerist, kes maksab oma töötajatele ümbrikupalka?

Valmisolek loobuda enda töötajatele ümbrikupalka maksvast koostööpartnerist ei ole kogu küsitlusperioodi jooksul märkimisväärselt muutunud, püüdes stabiilselt ligikaudu ⅔ juures või paar protsendipunkti alla selle (joonis 11).

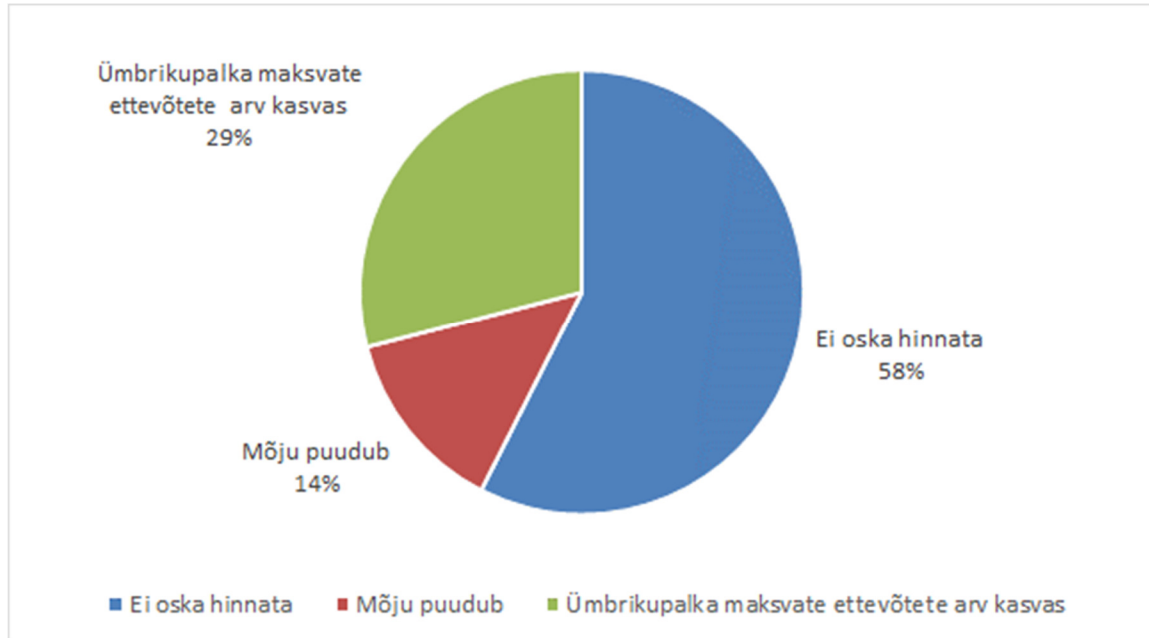

Joonis 11. Valmisolek loobuda oma töötajatele ümbrikupalka maksvast koostööpartnerist

- Võrreldes eelmise küsitlusega on muutused marginaalsed ja väheolulised, 63% vastanutest on enda kinnitusel valmis ümbrikupalka maksvast koostööpartnerist loobuma. Pikemat ajatelge vaadates ei ole taoliste vastajate osatähtsus praktiliselt muutunud, vaid 2017. aasta kevadel on toetus olnud veidi madalam, kuid tagantjärele hinnates ei olnud tol aastal tegemist püsiva hoiakute muutusega.
- Ümbrikupalka maksvast tehingupartnerist ei soovi loobuda 6% vastanutest, mida on veidi vähem kui eelmise küsitluse põhjal, samas 2021. aasta 8% näol oli tegemist ajaloolise kõrgtasemega. Pikemat dünaamikat vaadates võib siiski täheldada väikest kasvu nende vastajate osas, kes ei ole valmis ümbrikupalka maksvast tehingupartnerist loobuma.
- Seekordses ankeedis ei olnud küsimust, millistel kaalutlustel ei olda valmis ümbrikupalka maksvast koostööpartnerist loobuma, kuid varasematel kordadel on põhjustena viidatud tehingupartneri tausta kontrollimisega kaasnevale lisakoormusele ja ajakulule.

Kuidas hindate saabunud sõjapõgenike mõju ümbrikupalkadele?

Esmakordselt oli lisatud küsimus, kuidas ettevõtted hindavad saabunud sõjapõgenike mõju ümbrikupalkadele (joonis 12).

Joonis 12. Sõjapõgenike saabumise võimalik mõju ümbrikupalkade maksmisele

- Ligikaudu 58% vastanutest ei oska hinnata, kas sõjapõgenike saabumine võis ümbrikupalkade maksmisele mõju avaldada.
- Samal ajal usub peaaegu kolmandik vastanutest, et sõjapõgenike saabumine on ümbrikupalkade maksvate ettevõtete arvu suurendanud ja 14% arvas, et sõjapõgenike saabumine ümbrikupalka maksvate ettevõtete arvule mõju ei oma.